

Iz kočē v palačo.

(Povest. — Spisal St. pl. Orlovič.)

V.

Po prstih, brez šuma sta stopila gospa Bergerjeva in nje spremljevalec, dr. Pavel Kreslin, v Magdino spalnico. Vse je bilo tiho, na mizi je gorela privita svetilka z zelenim zastorom, medli zubelj je brenčal enakomerno, po sobi se je širil zelen somrak.

»Malo je zaspala,« ogłosi se nekdo ob vzglavju z glasom, ki je bil le nekaka senca glasú, vsak zlog počasi in posebej izgovarjajoč.

»Dober večer, pater Florus,« pozdravi gospa Bergerjeva meniha ob vzglavju, »hvala vam, častiti oče, še vedno tu.« Dr. Kreslin pristopi bližje in pogleda meniha; na prvi hip se mu prikupi častitljivi mož, mož ne velike rasti, suhljatega, a milega obraza, v priprosti meniški obleki. Bral je in molil iz precej debele knjige in se ni menil za drugo nego za ubogo bolnico, ki je bila dušne pomoči tako zelo potrebna in zadnji čas tudi vredna.

»Tu sem privedla gospoda, ki ga je poželega Magda,« nadaljuje gospa, menih dvigne malo glavo in prijazno pogleda odvetnika, glava mu takoj zopet pade in oči se zopet upro v knjigo. Vse umolkne in na postelji se začuje pretrgano ječanje.

»Hudo ji je,« šepne gospa, stopi bližje k postelji in seže v žep po robec, oči so se ji porosile.

»Milostiva, ali ne po zdravnika?« vpraša tiho dr. Kreslin.

»Noben zdravnik ne more tu več pomagati, le Oni tam gori!« Magda odpre počasi oči in zmešano pogleda po sobi, oči zadenejo dr. Kreslina in obstanejo na njem.

»Magdica, poglej, tu je gospod doktor Kreslin, tvoj bratranec. Prej si vedno govorila o njem, a zdaj si čisto pozabila nanj. Pozdravi ga vendar, podaj mu roko!« Magda premakne levo roko in jo malo vzdigne, doktor Kreslin pristopi in jo prime z desnico, Magdine oči so ga še vedno motno motrile.

»Odpustite mi, gospod, ako sem — vas — kdaj — užalila!« izpregovori bolnica s pojemajočim glasom.

»Gospica, ne vznemirjajte se, odpuščeno je davno,« odvrne dr. Kreslin s krepkim glasom, ki je očitvidno blagodetno in poživljajoče uplival na bolničine živce.

»In moj nesrečni oče?« izpregovori bolnica glasnejše čez nekaj časa.

»Gospica, pri nas ne poznamo sovraštva, pozabili smo vse, kar je bilo nekdanj. To naj vas ne vznemirja, gospica bratranka,« vse je govoril odvetnik s tako čutečim in prisrčnim glasom, da je pomirjena zaprla Magda zopet oči. Hipno se je stresla po telesu in bolešno odprla oči, hotela se je vzpeti, a omahnila je takoj mej blazine.

»Moj Bog, duši jo v prsiah,« zajavka mati, »prosim, gospod doktor, pomagajte mi, da jo položiva v naslanjač. Tako ji vselej odleže.« Primeta jo

oprezno, na lahno; odvetnik meni, da je prijel za peresce, tako je bila bolnica brez teže; deneta jo v naslanjač, Magdi pade kakor brez moči glava nazaj in roki se ji povesita kakor mrtvi. Menih je ostal ves čas miren in molil iz knjige. V tem hipu zarožlja sablja na hodniku.

»Moj Bog, pa gotovo zopet Major Herman, oh, — saj ste ga poznali Magdinega bratranca, bil je takrat z nami na letovišču. Moj Bog, kaj ga je prineslo in ravno zdaj?« jadikuje gospa. »Lepo vas prosim, gospod doktor, skušajte ga Vi kako odpraviti, ali vsaj zadržavati, saj vidite, kako zelo potrebuje bolnica tihega miru.« Major ne vstopi takoj, sliši se, da se pogovarja zunaj s poslom.

»Oh, ko bi le odšel!« vzdihne gospa nekoliko potolažena. Magda začne zopet ječati, vedno glasneje, telo ji zdaj pa zdaj zatrepeče.

»Pater Florus,« zakliče gospa vsa prestrašena. Pobožni menih odloži knjigo in stopi pred naslanjač k bolnici, opazuje jo z bistrim očesom. Kedar je bil kdo na smrt bolan v kaki boljši rodovini, vselej so prišli prosit patra Flora, da je molil pri bolniku do zadnjega trenutka. Vsi so ga spoštovali radi njegove pobožnosti, radi njegovega finega, nevsiljivega vedenja, z lepimi pomirljivimi besedami je pripravljaj bolnika na zadnji, smrtni boj. Zadnje večere je prihajal redno k Magdi in jo tolažil v trpljenju; tako tolažilno ji je govoril o smrti, da se je čisto sprijaznila ž njo, da je mislila o nji le kot o rešenju iz vsega trpljenja, kot o preselitvi s tega le bolečine rodečega sveta na oni boljši svet, kjer čaka človeka rešitev vsega hudega in popolno blaženstvo. Imel je pa tudi ta blagi učitelj in tešitelj poslušno in hvaležno učenko. Odkar se je bila Magda z Bogom spravila in vsprejela sveto popotnico, bila je vsa drugačna, kar nič več slična nekdanji lahkoživki in razposajenki; mirno je prenašala hude bolečine. Pater je s svojim izkušenim očesom takoj izpoznal, da se bliža nje zadnja ura. Mirno je rekel gospe:

»Prosim, milostiva, blagoslovljene sveče in, ako mogoče, tudi blagoslovljene vode!«

»Prosim, pater Florus, tu je svetilka,« reče gospa vsa zmešana, sname zastor in prinese petrolejevo svetilko.

»Milostiva, biti mora, ako le mogoče, voščena sveča, blagoslovljena v cerkvi o svečnici,« pojasnjuje dr. Kreslin.

»Take nimamo, imamo le navadne sveče za po noči,« opravičuje se gospa.

»Prosim, milostiva, prinesite, kakoršno imate,« prosi pater. Gospa odhiti, takoj za njo prirožlja v spalnico major Herman, vihajoč si obilne brke.

Odvetnik izpozna v njem takoj višjega častnika, ki je prijezdil popoldan na vežbališče in rešil s svojim prihodom ubogega vojaka. Major pozdravi:

»Dober večer, gospôda! — A, — zopet vi tu, prijatelj pater Florus. Dobro, dobro! Čul sem, da je gospici Magdi zopet slabše. — Ah, — saj tu leži revica na naslanjaču. Ali se ne zaveda?«

»Ne, ali vsaj malo, gospod major,« odgovori mirno pater in pristavi tišje: »Gospod major, vaša sestričina — umira!« Major se ne zmeni za zadnje besede, obrne se proti dr. Kreslinu in mu poda roko:

»Oprostite, — major Berger.« Dr. Kreslin mu seže hladno v roko in se predstavi:

»Odvetnik dr. Kreslin.«

»A, Kreslin, Kreslin? Kje sem že čul to ime? Prosim, gospod doktor, pridite na pomoč mojemu spominu, ki se včasih ustavlja, kot star vojaški konj.«

»Imel sem čast,« odgovarja dr. Kreslin, »izprovesti nekaj v vaši družbi poletje na Grebenu, ko ste bili še mlad poročnik.«

»Da, da, čisto prav,« pritrjuje major, »ali še veste, kako smo reševali Magdo iz deročega potoka? Bili ste takrat, gospod doktor, vrl mladenič, a jaz mlado, objestno, nagajivo vojaško žrebe, ne-li?« Nato je prihitela v sobo gospa Bergerjeva s svečo in svečnikom.

»Dober večer, milostiva gospa teta!« Ona se ni zmenila za njegov pozdrav, ampak hitela k patru Floru in mu podala svečo. Magda je nehala ječati, a slabosti niso ponehale. Pater je napravil križ čez svečo in jo podal gospe, sam je vzel knjigo v roke in molil na pol glasno molitve za umirajoče. Gospo je še potolažil:

»Milostiva, ne vemo, kaj pride. Bodimo previdni; upam, da ostanete mirna. Hčerki prihaja rešitev. Gospica se odpravlja k bratu, da bo ž njim uživala večno blaženstvo in prosila za vas in za vašega nesrečnega gospoda soproga!« Zadnje besede so potolažile mater, katera si je neprenehoma otirala oči in vzdihovala: »Oh, Magdica, moja preljuba Magdica.« Pater in ona sta molila sama.

Dr. Kreslin pa je odvedel majorja v drugo sobo, češ, da se imata marsikaj dogovoriti, ker sta bila že toliko časa narazen, v resnici pa le zato, da bi izpolnil željo gospe Bergerjeve. Major je bil nocoj posebno zgovoren, a odvetniku so po glavi blodili dogodki današnjega dne in se mu ni nič kaj ljubilo govoriti. Osebito pa ga je pretreslo tožno stanje Magdino, ker tudi njemu se je zdelo, da ne bo dolgo mej živimi. Zato je bil bolj molčeč in je le poslušal zgovornega majorja; a tudi poslušal ni kaj rad, pa si ni mogel drugače pomagati. Toda dolgo ni trajal ta za blagočutnega odvetnika neprijetni pogovor. Nenadno se zasliši iz spalnice potresljiv klic in jok. Oba hitita gledat.

Gospa Bergerjeva je obupno zajokala, izpustila svečo iz roke in se oklenila Magde v naslanjaču.

»Kaj pomeni to?« vpraša major resno in gre za doktorjem.

»Mrtva je!« pošepče doktor majorju in obledi. Pater izmoli, zatisne Magdi oči in opravi še kratko molitev za njeno dušo. Nato ga potegne major na stran in mu reče:

»Častiti oče, sporočite gospe teti moje sožalje, vidim, da ne morem govoriti nocoj ž njo. — Kdaj bo pogreb?«

»Po jutrajšnjem popoldan, gospod major!« Major poda patru in odvetniku roko in se posloví. Na gospejin jok prihiti v sobo hišina in drugi posli, mrtvo Magdo položé na postelj, pater in doktor primeta gospo vsak za jedno roko in jo odvedeta v sosednjo sobo.

* * *

Drugo jutro je dr. Kreslin baš odposlal naročilo pogrebni družbi in s tem ukrenil vse potrebno za Magdin pogreb, ko je vstopil v pisarnico grof Edling.

»Zdravi, gospod doktor,« pozdravi prijazno grof, »prihajam ravnokar iz sodišča in prinašam zanimive novice. Mislite si, gospod doktor, moj bratranec je priznal, da je umoril on in moj gozdar mojo teto. To sta dva lopova, ne-li, gospod doktor, in jaz sem moral mestu njiju tri leta presedeti v ječi? A na dalje, moj bratranec je izdal tudi vsa zločinstva, katera so se vršila v njegovi družbi, vse so že dali pod ključ, le vašega najnovejšega strica — oprostite, da se tako izrazim, ne mogo najti. Berger, moj plemeniti bratranec in še par drugih, to je bila družba, prav za vešala. Gospod doktor, kako bo z vašimi tisočaki?«

»Kar nekako ves zmeden sem,« odgovarja odvednik, »te dni sem doživel toliko veselega in žalostnega, da ne vem, katero je večje, ali veselje ali žalost. Ako izgubim tisti denar, bodisi, saj vem, kam je prišel.«

»Ne govorite tako, gospod doktor, denar ni izgubljen.«

»Vsekako, gospod grof, Bergerjevi dolgovi znašajo nad polovico več, ko je vredno vse njegovo imetje; ako prodade vse na dražbi, ne pride name nič tistega denarja. A ne govoriva več o tem, pozabiva vse!«

»Prijatelj, ne tako, poslušajte moj svet. Kaj ne, vse bo prodano na dražbi, kakor ste rekli? Ako kupi kdo, kupiti bo moral palačo in tvornico.

»Umevno, to spada vkup.«

»In kdo kupi vse to? Treba bo plačati z gotovim, in malo jih ima toliko gotovine. Veste, kako napravimo? Berger je meni že izza pet let dolžan do sto tisoč goldinarjev, vso stvar prepustim vam v oskrb, pritaknite tej vsoti svojih deset in poženite se za stvar. Prijatelj, kupite vi na dražbi vse Bergerjevo posestvo!«

»Gospod grof, niti v sanjah bi mi ne prišla taka misel v glavo. Kje naj vzamem toliko denarja?«

»Ne bodite preskromni, gospod doktor, nekaj imate sami in, kar bo pa še manjkalo, dodam jaz, in sicer kot brezobrestno posojilo na deset let. Ta čas gospodarite pridno, v desetih letih se vam vse povrne iz dohodkov tovarnice, nekaj vam prinese tudi odvetništvo. Torej le pogum, gospod doktor, jaz sem še vedno vaš veliki dolžnik, hvaležen vam ostanem do smrti. Ali hočete, gospod doktor?«

»Gospod grof, kaj naj rečem, kako se vam naj zahvalim?«

»Nič hvale, gospod doktor, dobro torej, stvar je urejena! — — Ako je sploh kdo vstvarjen za tovarničarja, gotovo ste prav vi; najrajši se potegujete za delavce, njih sreča vam je najbolj na srcu. Odslej se vam ne bo treba več tako truditi in se prepirati z oderušskimi fabrikanti, uredili boste vse sami, kakor bo najboljše za vas in za vaše delavce; a tudi za ostale delavce boste tako delovali uspešnejše, zahajali boste v družbo bogatašev in

tam mirnim potem dosegli več, nego s shodi in pritožbami. — — — —
 Le pogum, gospod doktor, Bergerjeva palača in tvornica je vaša! Z Bogom!»

«Udarec na udarec, kako naj to moji živci prenesó?» vzdihnil je doktor Kreslin in vstal nemirno s stola. »Jutri je Magdin pogreb, pred vsem moramo skrbeti za dostojen sprevod!»

Orešarjev neljubi gost.

Orešar, po domače Tonek, ima svojo leseno hišo nekaj streljajev od naše vasi ob obronku hribčka, katerega nazivljemo Breg. Bogastva ne pozna Tonek. Hišica z dvoriščem in z majhnim vrtom, kokošinjak, kamor zapira ponoči kuretino, dvokolesni voziček, na katerem vozi drva iz hoste in moko iz mlina, in pa dve njivici za krompir in koruzo — to je vsa njegova last. Orešar ima ženo in jednega sina, po celi vasi znanega Janezka. Svoj črni kruh si služi s tem, da hodi po vasi drva cepit, in pa s tem, da opravlja imenitni posel in visoko službo vaškega cerkovnika. Orešar je menda rojen za to. Majhna, bolj šibka postava, gibčnost, okretnost in prijaznost ga popolnoma usposobljujejo za cerkovnika. Sploh je služila do zadnjega časa vsa družinica cerkvi. Orešarica je bila prva pevkinja na koru. Kedar se je zaslišal po cerkvi njen doneči in čisti glas, tedaj je zavladata smrtna tišina v božji hiši in vse se je kar zamaknilo v njeno, rekli so, nebeško petje. Sedaj je popustila petje, ej, veste, lica ji ne cvetó več in v laseh se je pokazala že marsikatera srebrna nit, glas se ji je jel tresti, in kaj bi se silila, ko je mladih, svežih in močnih grl obilo! Janezek je pa stregel pri mašah in litanijah.

Tako se je godilo Orešarjevim. Skromno, a mirno in zadovoljno so živeli in vedno jednako, kakor teče enakomerno reka v naročje morju. Le tu in tam je skalila kaka nezgoda njihov mir in tedaj je bilo ropotanja, skakanja, jadikovanja pri hiši, kakor, kedar reka narase, buta in treska ob skalovje, goni bliskoma nedolžne valčke zdaj sem zdaj tja.

Taka nezgoda se je pripetila Orešarju lansko jesen.

Najbolj pretkano, zvito, tatinsko in potuhneno gozdno zver — lisico pač poznate vsi vsaj po pravljicah in basnih, ki ste jih čitali. — Jedna je stanovala do lanske jeseni v gorah ne daleč od Orešarjeve hiše. Po dnevi je ležala domá, v svoji podzemeljski hiši, le ob posebno lepem vremenu se je hodila gret na solnce, kakor imajo navado te vrste živali, po noči, po hladu se je sprehajala okolu vasi in hodila v vas h kokošim. Največkrat se je oglasila pri Toneku, ker je bil njen najbližji sosed. Svoj nočni obisk mu je naznanila s tem, da mu je odnesla po nekaj kokošij in pustila za sabo lep krvav sled.